

РЕЦЕНЗІЯ

НОВА ПРАЦЯ ПРО КАТЕГОРІЇ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ, НАРАТИВНОМУ, СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ ТА СЕМІОТИЧНОМУ ВИМІРАХ (НА МАТЕРІАЛІ ДЕТЕКТИВНИХ ОПОВІДАНЬ АГАТИ КРІСТІ)

Лещенко А.В. Нарративная напряженность художественного текста : монография / Анна Вениаминовна Лещенко. – Черкассы : ЧГТУ, 2017. – 338 с.

“Show me the character whose life arouses my curiosity,
and my flesh begins crawling with suspense” (Fawn M. Brodie)

“Suspense is my thing. I think I am able to make
people want to keep turning pages. They want to know what happens” (Ruth Rendell)

Одним із пріоритетних сучасних напрямів лінгвістичного аналізу художнього тексту постає виявлення й характеристика його конститутивних ознак, що позначаються в лінгвістиці терміном *категорія тексту*. Авторка рецензованої монографії, Ганна Вєніамінівна Лещенко, на основі комплексного аналізу різних ідентифікацій текстових категорій, принципів їх класифікації та критеріїв диференціації пропонує підходи до вивчення категорії напруги у художньому нарративі.

Наратив, як його визначає В. Шмід, є репрезентацією зміни станів. А зміна наративних станів створює певну напругу й постійно активує інтерес читача до прочитання художнього тексту. Що є цією напругою, яка вводить читача в певний стан сприймання текстової інформації: чи то є наративна техніка, чи то є наративна стратегія, чи вона взагалі виходить за межі загальноприйнятих понять і переходить на вищий щабель – у категорію? Відповідь на це складне питання і дає у своєму науковому пошуку Ганна Вєніамінівна Лещенко. На матеріалі коротких оповідань Агати Крісті, які входять до числа художніх зразків жанру саспенс, що означає напругу будь-якого характеру у розгортанні сюжету і викликає неабиякий інтерес у читача, авторка робить спробу схарактеризувати категорію наративної напруги у лінгвокогнітивному, наративному й семіотичному вимірах.

Історія створення літератури саспенс налічує майже два століття, відтоді коли було започатковано жанр детективного наративу, що набув такого поширення у світовому культурному просторі завдяки творчості К. Честертон, А. Конан Дойля, А. Крісті, а також Дж. Оутс, Д. Брауна та ін. З часом креативні техніки письменників саспенсу привертала увагу дослідників лінгвопоетологічних (Т. ван Дейк, М. Тулан, О.П. Воробйова), наратологічних (М.-Л. Райан, К. Левайн, М. Корачіоло), психолінгвістичних студій (М. Лене).

Г.В. Лещенко аналізує наративну напругу, у яку майстри детективного жанру вводять читачів, з різних перспектив і вперше моделює її як категорію художнього наративу. Отже, у лінгвокогнітивній площині Ганна Вєніамінівна розуміє категорію наративної напруги як загальну стратегію повісткування, що передбачає особливий спосіб побудови й розгортання сюжету; у лінгвосеміотичній – напруга має план змісту (очікувану реакцію читача на розвиток наративних подій) і план вираження (наративну модель тексту, змістові фокуси якої мають ентропійність, що породжується текстовими описами певних типів); у текстологічній – стратегія повісткування, що передбачає особливий спосіб побудови і розгортання сюжету і має за мету введення читача у когнітивно-афективний стан для інтенсифікації наративного інтересу до тексту.

Обґрунтовуючи концепцію наративної напруги як категорії художнього тексту, Ганна Вєніамінівна спирається на теорію інтересу / *Theory of Interest* (Р. Шенк, В. Кінч, С. Хайді, У. Берд, Г. Шро), когнітивної й емотивної обробки тексту / *Theory of Cognitive and Emotive*

Text Processing (В. Кінч, Т. А. ван Дейк, Е. В. Кнепкенс, Р. Зван), читацького резонансу / *Reader Response Theory* (Д. Майалл, Д. Куїкен), картування й конструювання / *Mapping and Construal* (Р. Ленекер, С. А. Жаботинська).

На основі положень наукової праці М. Стенберга “Наративні універсалії та їх наративний статус”, автор якої акцентує на своєрідності, винятковості й універсальності таких наративних стратегій, як проспекція, ретроспекція й рекогніція, і характеризує їх зв’язок з афектами саспенсу, зацікавлення й збентеження, Г.В. Лещенко моделює своє бачення і представляє конструкт когнітивно-афективних складових наративного інтересу в художньому тексті: саспенс є наслідком проспекції, зацікавлення – ретроспекції, збентеження – рекогніції.

На особливу увагу заслуговує новаторський характер методологічного розвитку авторської думки в розробці власної методики лінгвокогнітивного аналізу наративної напруги в коротких оповіданнях Агати Крісті, що складається з двох етапів: 1) побудови когнітивної моделі із вбудованою програмою напруги й 2) аналізу текстових дескрипцій, що реалізують цю програму. Когнітивне моделювання наративу аналізованих художніх текстів Ганна Веніамінівна пропонує здійснювати у такий спосіб: від опису структури наративу, який розгортається горизонтально (процес вербалізації і процес референції) і вертикально (тематична ієрархія текстових подій, які підпорядковані загальній темі повістування) до тематичної структури глобальної теми, що охоплює макроструктури (ситуаційні моделі / моделі текстової ситуації) й мікроструктури, далі, до наративної напруги, складовими якої постають афективні реакції читача і тематичні вектори наративного часу, і наприкінці, характеризує проекцію наративу на свідомість читача, що відбувається за рахунок латентних акціональних тригерів.

Перспектива тригерів як активаторів читацької думки не раз була у фокусі наукових розробок. Наприклад, схарактеризовано активуючу силу тригерів у виявленні етнокультурних ознак художнього образу та їхні функції у відтворенні механізму зворотної перспективи (Волкова 2016), виокремлено одиниці мовної гри, які слугують тригерами запуску когнітивних операцій із залученням концептуальних структур досвіду (Богуславська 2016), досліджено риторичні питання як тригери смислів в американському поетичному мовленні (Шилова 2017). Ганна Веніамінівна Лещенко розрізняє тригери й інтенсифікатори наративної напруги і поділяє тригери на інтелективні й емотивні, що додає певну родзинку рецензованій праці.

Високу наукову й практичну цінність становлять висновки про те, що в інформаційному плані наративна напруга постає фактуально-дискурсивною категорією, оскільки спосіб аранжування фактуальної інформації викликає неабиякий інтерес у читачів. Як частина загальної програми адресації / інтерпретації художнього тексту наративна напруга, вбудована в когнітивну модель наративу, реалізується як локально – на рівні текстових дескрипцій, так і глобально – на рівні самої моделі.

Попри те, що матеріалом дослідження послуговували переважно короткі оповідання відомої англійської письменниці Агати Крісті, рецензована праця відкриває перспективи для подальшого розв’язання когнітивно-наративних завдань, а саме: розробки методики визначення коефіцієнта наративної напруги конкретних текстів із застосуванням апарату лінгвостилістики; адаптації запропонованої методики до аналізу художніх наративів не тільки коротких оповідань, а й великих жанрових форм.

Теоретичні напрацювання Г.В. Лещенко, безперечно, збагачують новими ідеями когнітивну теорію художнього тексту й наратологію. Ними можна скористатися у викладанні стилістики й інтерпретації художнього тексту, а також у розробці спецкурсів із аналітичного читання тексту та його наративного аналізу.

Світлана Волкова (м. Київ)